

*Egy az ő vágyuk várossal, azúréggel,
a kozmosz gyerekei ezek az öreg szegényparasztervezők,
akik vasbetont karcognak a levegőbe,
transzformátor-bűgűst várnak ucca végéről,
színházat csinósítanak négyezer embernek,
hol ők ülnek majd az első sorokban.
Négyezer ember tizszerannyi vágyat szűl minden percben.
És még millió vágy, millió harc fog születni a mélyben.*

MÉLYSÉG ZENÉJE

*A szirénák hallgatnak.
Réteken a margaréták elterültek.
Asztalra koppan fejem,
Sors, kenyér és könyv magasulnak fölém.
Fáradt vagyok,
ezrek is ilyen zsibbadtak néha,
most van a csend ideje, ez a mélység zenéje
űvöltő vihar előtt.
Egy percnél tovább nem tart fáradtságom.
Szirénák, felvonulók hallgatnak.
Réteken a margaréták lehullottak.*

NE SÍRJATOK

*Ne hajtsátok le fejeteket és ne sírjatok.
Elszállt a szikrás vágy, ne sírjatok.
Tűzzel építnek a kovácsok, travers gerenda helyett.
Kőművesek téglát raknak, vetés alá kell a vályog.
Paraszatok porhanyítják a földet, jeleket kívánnak a rétre.
Fűtők reszkettetik a kazánokat, duzzadt öklük van hozzá.
Ne hajtsátok le fejeteket.
Dohogjatok, harcoljatok és ne sírjatok,
reszkettessetek szívet, ablakot,
mert aki elindult az élet felé, az elindult.
És el is éri.*

P A R L A G O N É L Ű N K

Irta: SELLYEI JÓZSEF (Vágsellye)

Reggelre megborjazott a tehén.
Az anya újra korábban kelt, mint Dezső, bement az istállóba és már ott találta a borjút az almon, az anyja mellett.
Beszaladt a legényhöz, hogy fölverje. De ez már öltözködött. Amikor az anyja bejelentette neki a dolgot, akkor kirohant az istállóba, úgy féligöltözött.
Egyetlen pillantással átfogta az egész istállót. Látta: fekszik a tehén. A borjú köldöke rendesen pattant le.
Nyugalom ült beléje.
Elvégezte reggeli dolgát, kihányta a trágyát, megpucolta a lovat.
Akkor nekikészülődött a borjú megszoptatásának. A tehén csöndesen kérődzött, ugyanazon a helyen feküdt, hogy rá köllött szólni:
— No, Borka, föl!

Megmozdult a tehén. Föltápáskodott elülső lábaira, de csak visszacsúszott elerőtlenedve.

Elrémült Dezső ezen az erőtlenségen.

Éppen jött Pista. Most ketten voltak, hogy a rémületen megosztózanak.

Szomorú, érző szemekkel bámult rájuk a tehén. A borjú éhesen bégetett, mint valami riadt báránka. A két paraszt csak állt fölöttük, látták: baj van.

Az öregasszony sírvafakadt.

Ez a sírás lökte meg Dezsőt.

— A borjúnak szopnia köll!

Olyan volt ez a szava, mint valami vezényszó akkor, amikor nem tudja az, aki kimondja, hogy jót cselekszik-e, de valamit cselekedni akar.

Lenyomták a borjút az alomra, az anyja alá és kényszerítették, hogy fekve szopjon.

Pista aztán az állatorvosért ment. Már nem ért rá visszajönni, az állatorvos egyedül jött.

Dezsőben ekkorra nagy forróságok szaladoztak össze-vissza. A kalapját elveszítette. Azt se tudta, hogy hol hagyta, csak érezte, hogy nincsen a fején. Nem ért rá megkeresni. Már el is felejtette volna, hogy kócos haja a szemébe lóg, de az anyja, akiben a tragédiák csak a megismerés percére borítják el a lelket, aztán újra a mindenről gondoskodó asszony — most is nagy gondoskodással fölhozta:

— A kalapod a fejedre tehetnéd.

De a legényből kifakadt a meghajszolt paraszt:

— A kórságnak köll a kalap! Nem látja a döglő tehenet?

A szeméhez kapott ebben a pillanatban. A jobbkezevel a balszeméhez és minthogyha a kieséstől félne, beljebb nyomta, hogy káprázott azután.

Mindez az istállóban történt.

Kint borús volt az ég és a csukott ajtajú istállóban kevés volt a világosság.

Az állatorvos belényült a tehénbe.

Fölfújta a tehén. Kinyújtózott és az idegen test bennemotozkálásától megjött fájásai nyomán, roppant nagyokat fújva, erőlködni kezdett.

A vajúdások voltak ezek a roppant nyögések, amik kilökték a viszsamaradt poklát.

Tiszta balkezevel följebb tolta az inge ujját az állatorvos. Dezső odaugrott, hogy segítsen. Föltúrta a selyeming ujját a szőrös, eres karon. Túrta az orvos, hogy a vagyónát féltő, de magát segíteni nem tudó legény abban élje ki az ösztönét, hogy az ő vizsgálódását segíti.

— A nyakkendőmet is túrje be valahova.

A kék selymet a nadrágtartója mögé dugta.

— Jól van.

Ideges volt az orvos és megnyugtató volt neki, hogy ráförmedhet az emberkékre.

A tehenet nézték.

Az öregasszony langyos vizet hozott fehér latoron.

A tehén egy nyögő vajudással kilökte a poklát. aztán a fölszabadulás nyugalomával nyalta a borjút, amelyik előtte hevert az almon.

Az orvos magyarázott:

— Vannak esetek, amikor a medence alján az erek összecsomósodnak és ilyenkor fordul elő, hogy ennek következtében a tehén egy ideig föl nem állhat. Különösen olyankor történik meg ez, amikor a tehén

kifejlett, nagy borjút ellik.

Az öregasszony odaszólt:

— Ez pég nagy borjú. Van hatvan kiló. Sok az.

Sipító hangja a féltés volt.

Keszkenője félrecsúszva ült a fején.

— Sok. Nagy darab — hagyta rá az orvos és nézte ezeket az emberekéket, akik a vergődésben úgy megkicsinyesedtek, mint a bogarak.

Látta az orvos, hogy ezeknek most mindenük ez a döglődő tehén a borjával és a tejével.

Lehajolt a tehénhöz és belényomta a kezét. Kotort a beleiben. A tehén föl akart ugrani a fájdalomtól, amit az orvos kezé okozott benne. Elülső lábait kinyújtogatta, de a hátulsókra gutaütötten bukott vissza.

— A fejihöz, a fejihöz — sürgette Dezsőt segítségnek. — Le köll nyomni, hogy ne mozogjon.

Ugrott Dezső. ránéhezedett a két szarvára. lenyomta és rajta fekküdt. Fújt a tehén. Nagy szemeiben a rémület karikázott és erőlködött, hogy lerázza magáról a terheket. De a legény vasmarokkal tartotta. Az orvos benne motozott.

— Az istenit, fuj, az istenit, csupa bélsár!

Nézte a legény az orvost, várta, hogy mit állapít meg. Csittította a tehenet maga alatt.

— Hóha, becinka, hóha.

Kihúzta a kezét az orvos.

— Semmi.

Ránézett az asszonyra: buta szemekkel bámult és aggodalom volt benne a tehén miatt. Pusztulásra gondolt.

A legény fölugrott a tehenről, a ruháját porolta, minthogyha az volna a fontos, hogy ne maradjon rajta piszok és semmi más. De bár titkolta, kitört belőle a fojtottsága a kérdésből:

— No?

— Bent semmi baj. Bent rendes minden.

A kezét mosta már, aztán megtörülte.

A törülközőt rádobta a tehén combjára és rányomta a fülét.

Rendelkezett:

— Mozgatni köll a lábát föl és le. Embert köll még hívni ide segítségül.

Fölvetette a fejét Dezső:

— Embert nem hívok!

Dac is volt benne. félelem is.

Az orvos magasan érezte magát, ahonnan lenéz. Látja: szégyenli magát itt egy fiatal paraszt, ha mások látnák, hogy valamiye veszendőbe megy. Kerüli a kárörvendő szemek nézését és egyedül akar megbirkózni mindennel.

— Mozgassa a lábát.

Mozgatta.

— Az istenit ennek a piszok világnak.

Az orvos káromkodott. Bódultan nézte a két paraszt.

— Nyikorog.

Az asszony sikoltott:

— El van törve a lába?

— El.

— Jóságos Isten!

Dezső odahajolt hitetlenül.

Most az orvos mozgatta föl s alá a lábát.

— Nyikorog. — csak ennyit mondott.

— Nyikorog — mondta még egyszer az orvos is és a legényt nézte. A szemeit.

Itt most egy világ halt meg, egy emlékes élet: itatások, amikor egy állat a gazdájához jön és megsimogatást vár. A legény szeme: előbb nagy golyó, kidülledve, előremeredve, csodálkozva, hogy hogyan is? aztán visszahúzódva, mint a szívenütéstől, egy testvér, egy kenyeretnaggyobbító társ elvesztése fölött. Aztán még mélyebbre húzódott a golyó, a pupillák mögé, már dac volt ez. Aztán ismét előreugrott, hogy dühösen menjen neki valakinek, akiben az okot keresse.

De nem volt ilyen.

Arra gondolt, hogy elaludta azt az időt, amikor föl köllött volna kelnie és vigyáznia köllött volna, hogy megelőzze ezt a bajt. Homlokát verné: de lecsitul: hiába.

Síróssá ugrik már a szeme és szomorússá. Alkut lát, csapkodó tenyerekkel, amikor a kereskedő majd hatszáz koronát ígér az állatért, semmi többet és ő kénytelen lesz odaadni potom árért.

A kabátját és a sálját vette föl az orvos. Részéről a vizsgálat már be volt fejezve.

Embereket akart megnyugtatni:

— Nem köll éppen törésnek lennie. Ezt persze pontosan meg nem állapíthatom, de talán csak repedés az. Lehet, hogy leesett a tehén. Hogyan borjazott?

— Reggel, amikor kijöttünk, már itt ficánkolt a borju. Egyedül borjazott. A tehén feküdt, azóta nem is kelt föl. Föl akartam verni a szoptatás miatt, de nem állt föl. Fekve szoptattuk meg. Azt hittük, hogy csak fáradt a nagy borjú miatt — beszélte el Dezső, amit fontosnak tartott az orvossal közölni.

Az orvos tovább magyarázott:

— A vajúdasok megkezdésekor a tehén kirugdalt maga alól minden szalmát és a téglá csupasz maradt. Mert a kisparasztok azzal divatoznak, hogy az istállóik alját téglával rakják ki, minthogyha csakugyan könyvtvekből gazdálkodnának. Pedig csak éppen a szépet utánozzák a könyvből, a jót sohasem. A tehén a csupasz téglán megcsúszott, leesett. Talán megrepedt a csontja, talán eltörött. Az istenit a parasztszokásnak! Meg az is döntő, hogy a paraszt a marháját egész télen át nem engedi ki az istállójából, hogy megjártná. Különösen a nehéz, borjas teheneket nem járátja meg. A csontja meglágyul a tehénnek. Aztán nem bír ki egy leesést.

Védekezően szólt Dezső:

— Sohase tudhatja az ember, hogy mit csináljon. Tavaly kiengedtünk. A jégen a tehén megcsúszott és leesett. Döglött borjút vetélt ki magából.

Perc mulva szólt az orvos:

— Hát jégre, nem mondom. De sáros, vagy havas időben ki köllene engedni mégis. Ha borjas is. Sőt éppen akkor.

Nem tűrhette az iskolát a paraszt.

Mit köllene most csinálni?

— Semmit. Etetni csak, ha eszik, hogy le ne fogyjon. A borjút fekvé szoptatni. Pereden volt egy tehenem, amelyik hat hétig feküdt, akkor begyógyult a repedése, összeforott és fölállt. Eladni kár volna a tehenet a borjú miatt. Más, ha már pontosan tudjuk, hogy törés. Akkor az Isten se segít.

Az öregasszony elfeledkezve bámult. Gondolatok kergették benne egymást, amiket a külső dolgok ajaztak föl az ő fáradt lelkében. Most szavakban fakadtak ki:

— Átok ez a házunkon. Öt éve, hogy új házban lakunk, minden tavaszon ér valami istencsapás, de mindig. Tavaly is döglött borja volt a Cifrának, harmadéve kifordult a ló segge, a sárgáé, amelyik az a kicsi volt. Negyedéve az uram halt meg. Jaj, mi lesz ez? Most meg, nus itt van e! Nagy szent Isten, te jóságos ég!

Az orvos a botját forgatta, kiment az istállóból. Megállt az ajtó előtt és szénézett az udvaron. Nem mintha keresett volna rajta valamit, csak nézett. Ez volt az a perc, amikor azt várja, hogy a parasztok megkérdezzék tőle alázatos hangon:

— Doktor úr, mivel tartozunk?

De a megzavart legény és az anyja nem kérdezték még. Az eszükbe se jutott. Dezső az ajtót csukta be, azzal az ösztönnel, hogy az állatokból fejlődő meleg ki ne illanjon. Az asszony a lavort tartotta maga előtt és nem tudta, hogy szóljon-e valamit, vagy se.

Unta az orvos a várását és szólt:

— A ganajrakás köré korlátot köllött volna csinálni, abba zárni a borjas tehenet, naponta legalább két órára.

Dezsőnek az eszébe jutott, hogy a kalapja az istállóágyon van. Belement érte és kijött újra.

— Fájuk, az van ölég — mondta az orvos — hiszen az erdejükben csupa akác nő.

Dezső megütve kapta föl a fejét. Már megértette az orvos várását, megkérdezte:

— Mennyivel tartozunk, doktor úr?

Most már fölöttük akart maradni az orvos, nem felelt mindjárt.

A kazlat nézte.

A kazal itt is becsurgott. Az istenit a lusta parasztjainak, nem teszi pajta alá, hanem így hagyja megrohadni az őszi esőktől, aztán tavasszal rohadtan eteti. Hát persze, hogy ilyen a marhája.

— Azt hiszi, nem tudom? Pénzbe kerül a pajta, nos és talán úgy lopjuk a pénzt és nincsen hova tenni? Azt hiszi, nem tudom, hogy korlát köllene? De ki ad rá pénzt? Mert a megrohadt szalma értéke nem akkora, hogy ugyanannyiért pajtát vehetnék.

Az orvos evődött:

— Hanem dögljön meg tőle a marha!

— Ha megdöglük, az döglük meg, ami van. Ha leég a ház, az ég le, ami van. Visszafelé van hova menni. De miből csináljak pajtát? Miből szerezzek rá pénzt? Honnan teremtsen elő, ami nincs?

Szemébe húzta a kalapját az orvos. Már nem merte ingerelni ezt a legényt. Nagyon érezte, hogy más szemmel kell nézni a parasztot, nem fölülről, magasról — de nem volt ereje rá. Nem merte megérezni a parasztok irtózatos helyét, amit így mondott Dezső:

„Visszafelé van hova menni, de honnan teremtsen elő, ami nincs?”

Szükségét érezte, hogy még ebben a percben elrúgja magától a parasztot. Cigarettát vett elő és rágyujtott.

— Husz korona lesz.

— Van aprója, mama?

— Nincsen, nem váltottam — rebegette az asszony.

— Majd behozom doktor úrnak azt a pénzt — mondta Dezső.

Bólintott az orvos. Arra gondolt, hogy csak akkor fogja megkapni a pénzét, amikor vagy a borjút, vagy a tehenet fogják eladni ezek az emberek, mert csak így tudnak pénzhöz jutni.

— Nagyon messze lagnak, félórát köll most vándorolnom ennek a sárfészeknek s másik végére, hogy hazajussak — mondta.

— Fordítva doktor úr, mi itt lakunk, de a doktor úr lakik messze, a másik faluvégén.

Az öregasszony kényszerű tréfájára, amelyikből a keserűség nyála csurgott, elmosolyodott az orvos.

Aztán elment.

A tavaszi felhőből éppen szemeregni kezdett az ólmos eső.

MAGYAR KULTURKRÓNIKA: SZEFFŰ GYULA

Irta: DEZSÉRI GYÖRGY (Debrecen)

Csendesen és látszólag a politikától mentes „tisza és öncélú” tudomány szolgálatában áll közel három évtized óta *Szeffű Gyula*, a „modern” magyar történettudomány legnépszerűbb művelője. *Rákóczi* könyvétől a *Három nemzedék*-ig kétségtelenül nagy utat tett meg az egykor sokat támadott történész míg az egyetemi katedráig és a *Magyar Szemle* szerkesztőségéig eljutott. Ezt az utat a kisebb-nagyobb cikkek, tanulmányok százai jelzik és a 20—25 önálló kötet, amit évek során a magyar történelemtudomány „öregbitésére” kitermelt. A „modern” tudós „szerteszeti” szorgalma azonban csak látszólag politikamentes és objektív. Azok, akik a háború utáni magyarság, de különösen a mai u. n. „reform-nemzedék” ideológiai kifejlődését figyelemmel kísérik, azok e magyar Michelet szelleműjainak nyomát ez új nemzedék „lelkiségén” bizonyára észreveszik.

A háború utáni magyar „reform-ideológusok” közül tudásuk szélességét és látszat-radikalizmusuk hatását illetőleg három név emelkedik ki: *Szabó Dezső*, *Németh László* és *Szeffű*. Szabó Dezső hatása irodalmi és politikai. Színadiassága és romantikája sokáig éltető eleme a magát „haladónak” nevező ifjúságnak, munkásságának azonban csak negatív része érdekes, a „kurzus” kigúnyolása és pellengére állítása. Ideológiájának pozitív oldala viszont ugyanolyan romantika mint aminőt kevesebb hatással de több művészettel és frissebb műveltséggel Németh László hirdet. Hármuk közül a legkevésbé Szeffű Gyula hangos, mégis hatás tekintetében az „új arcú magyarság” kialakításában az övé az oroszlánrész. A politikai élet forumaitól távol élő, könyvtárak és levéltárak magányában dolgozó tudós a legjellegzetesebb formálója és kialakítója annak a „konzervatív haladó” gondolkodásnak, amelynek nyomát a katolikus és protestáns, a magyarországi és erdélyi „reformerek” gondolkodásán felfedezhetjük. A *Vigiliá*-tól az erdélyi *Hitel*-ig és felvidéki *Prohászka-körök*-ig mindenütt a „nagy katolikus” történész ideológiai befolyásával találkozunk, pedig Széchenyi modern átírója és szellemi „örökségének” legfőbb kiárusítója nem a „divat” embere. Szeffű az u. n. örökértékek szolgálatában áll, akárcsak az a kormány és parlament, amelynek „lelkiségét” a mai idők követelményeinek megfelelőleg kialakította. A nagy Rákóczi vitától eltekintve, amellyel a multat radikálisan „átértékelők” táborát állította maga mellé, Szeffű forradalmi attitűdében lép elénk és halad tovább. Látszólag a mult „tradícióit” rombolja a „tisza és érdektelen” tudomány nevében, lassan-lassan azonban e rombolás célja és módszere felfedi a történész igazi szándékait. Szeffű pillanatnyilag csatát veszít: ám a veszteség nem kedvetleníti el. 1919-ben, az ellenforradalom legelső éveiben ismét az élen áll, de ezuttal a negatív bírálat kiegészítődik egy olyan pozitív tannal, ami már „tudományos” köntöse ellenére is politikai célokat szolgál: a liberális magyar társada-